

SYMPOSIUM NONUM ELEUSINIUM

Club Hotel Loutraki, September 26-October 3, 2007

APOSTOLOS PIERRIS

SYMBOLA ELEUSINIA

[My presentation in the Symposium was based, and was an integrating commentary, on the following fundamental texts. Items 5 and 6 represent my corrections and reconstruction of the corresponding passages.]

1. Clemens Alexandrinus, Protr. 2, 21, 2

κάστι τὸ σύνθημά Ελευσινίων μυστηρίων· ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς καλάθον καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην.

2. Heracleitus B15 DK

εἰ μὴ γὰρ Διονύσω πομπὴν ἐποιοῦνο καὶ ὕμνον ᾄσμα, αἰδοίοισιν ἀναιδέστατα εἴργαστ' ἄν·
αὐτὸς δ' Ἄϊδης καὶ Διόνυσος ὅτεω μαίνονται καὶ ληναΐζουσιν.

3. Herodotus 2, 48

τὴν δὲ ἄλλην ἀνάγουσι ὀρτὴν τῷ Διονύσῳ οἱ Αἰγύπτιοι πλὴν χορῶν κατὰ ταῦτα πάντα Ἕλλησι· ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφί' ἐστι ἐξευρημένα ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας γυναῖκες, νεῦον τὸ αἰδοῖον, οὐ πολλῷ τεῷ ἔλασσον ἐὼν τοῦ ἄλλου σώματος· προηγέεται δὲ αὐλός, αἱ δὲ ἔποντα αἰεῖδουσαι τὸν Διόνυσον.

4. Clemens Alexandrinus, Protr. 2.17-18

τὰ γὰρ Διονύσου μυστήρια τελέως ἀπάνθρωπα· ὃν εἰσέτι παῖδα ὄντα ἐνόπλῳ κινήσει περιχορευόντων Κουρήτων, δόλῳ δὲ ὑποδύντων Τιτάνων, ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν, οὗτοι δὲ οἱ Τιτᾶνες διέσπασαν, ἔτι νηπίαχον ὄντα, ὥς οἱ τῆς τελετῆς ποιητῆς Ὀρφεύς φησιν ὁ Θράκιος·

κῶνος καὶ ρόμβος καὶ παίγνια καμπεσίγυια

μῆλ' αὖτε χρύσεια καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγυφώνων.

καὶ τῆσδε ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραθέσθαι· ἀστράγαλος, σφαῖρα, στρόβιλος, μῆλα, ρόμβος, ἔσοπτρον, πόκος.

5. Clemens Alexandrinus, Protr. II 20.1-21.2

Ὡς εἰποῦσα πέπλους ἀνεσύρατο, δεῖξέ τε πάντα

σώματος οὐδὲ πρέποντα τύπον· παῖς δ' ἥν' Ἰακχος

χειρὶ τέ μιν ρίπτασκε γελῶσ' ὑπὸ Βαυβὼ κόλποις.

Ἡ δ' ἐπεὶ οὖν εἶδ' ἑσθ' ἐνὶ θυμῷ,

δέξατο δ' αἰόλον ἄγγος, ἐν ᾧ κυκεὼν ἐνέκειτο.

6. Gurob Papyrus (n. 12 Smyly)

16 ... // εὐχή·

.....

... εἰς Διόνυσος. // σύμβολα

Ἰῦρα θεὸς διὰ κόλπου

25 υπέδυν, κυκεῶνα ι[ε]ρ[ὸ]ν ἔπιον, ὄνος βουκόλος

ἔγενόμην. //αρρητουργίας σύνθεμα· ἄνω κάτω τοῖς

χερσὶν ἐργάσασθαι ὃ σοι ἐδόθη ἀνηλῶσαι

ἐκ κίστης λαβόντι κ' εἰς τὸν κάλαθον ἐμβαλῖν

ἐνθ' εἰσὶ πόκος κῆνος ρόμβος ἀστράγαλοι

30 μῆλα σφαῖρα κόρη ἔσοπτρος.

<26. ἀρρητουργίας: cf. Clemens Alexandrinus, Protr., 2.15; fortasse

ἀρρητοποῖας>

7. Lamella aurea Thuriis reperta (Pugliese Carratelli II B1)

δεσποίνας δὲ ὑπὸ κόλπον ἔδυν χθονίας βασιλείας

8. Clemens Alexandrinus, Protr. 2.16.2

Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μουμένοις ὁ διὰ κόλπου θεός· δράκων δέ ἐστιν οὗτος, διελκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων, ἔλεγχος ἀκρασίας Διός· κυεῖ καὶ ἡ Φερέφαττα παῖδα ταυρόμορφον· ἀμέλει, φησί τις ποιητὴς εἰδωλικός,

ταῦρος δράκοντος καὶ πατὴρ ταύρου δράκων,

ἐν ὅρει τὸ κρύφιον, βουκόλος, τὸ κέντρον,

βουκολικόν, ὄϊμαι, κέντρον τὸν νάρθηκα ἐπικαλῶν, ὃν δὴ ἀναστέφουσιν οἱ βάκχοι.

9. Arnobius, adv. nat. 5, 21

in quibus aureus coluber in sinum demittitur consecratis et eximitur rursus ab inferioribus partibus atque imis

10. Firmius Maternus, de errore prof. rel. 10

Sebazium colentes lovem anguem, cum initiant, per sinum ducunt...

11. Apollodorus FGrHist. 244 F89

...ἐπ<άγου>σαν δὲ τὸν κάλαθον ταῖς νύμφαις σὺν τῷ ἰστέῳ καὶ τοῖς ἔργοις τῆς Περσεφόνης πρῶτον μὲν παραγενέσθαι εἰς Πάρον καὶ ξενισθεῖσαν παρὰ τῷ βασιλεῖ Μελίσσῳ χαρίσασθαι ταῖς τοῦτου θυγατρᾶσι οὖσαις ἐξήκοντα τὸν τῆς Φερσεφόνης ἰστόν, καὶ πρῶταις αὐταῖς ἀναδοῦναι τὰ περὶ αὐτὴν πάθη τε καὶ μυστήρια, ὅθεν καὶ μελίσσας ἔκτοτε κληθῆναι τὰς θεσμοφοριαζούσας {κληθῆναι} γυναῖκας.

...Μ]έ[λίσσαι·] αἰ' τῆς Δήμητ[ρος ἱέρει]αι...

12. Hesychius s.v. μέλισσαι

αἰ' τῆς Δήμητρος μύστιδες.

Porphyrus, de antro Nympharum, 18

τὰς Δήμητρος ἱερείας ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μύστιδας

μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν.

13. Aristoteles Historia anim. 624a5-7

ἄρχονται δὲ τῶν ἰστών ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ σμήνους, καὶ κάτω συνυφεῖς ποιοῦσιν ἕως τοῦ ἐδάφους ἰστούς πολλούς.

14. Clemens Alexandrinus, Protr. 2, 17

βούλει καὶ τὰ Φερεφάττης ἀνθολόγια διηγῆσωμαί σοι καὶ τὸν κάλαθον, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τὴν ὑπὸ Αἰδωνέως καὶ τὸ χάσμα τῆς γῆς καὶ τὰς ὕς τὰς Εὐβουλέως τὰς συγκαταποθεῖσας ταῖν θεαῖν, δι' ἣν αἰτίαν ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις μεγαρίζοντες χοίρους ἐμβάλλουσιν;

15. Scholia in Lucianum, in Dial. mer. 2, 1

εἰς οὖν τιμὴν τοῦ Εὐβουλέως ριπτεῖσθαι τοὺς χοίρους εἰς τὰ χάσματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης. τὰ δὲ σαπέντα τῶν ἐμβληθέντων εἰς τὰ μέγαρα κάτω ἀναφέρουσιν ἀντλήτραι καλούμεναι γυναῖκες καθαρεύσασαι τριῶν ἡμερῶν καὶ καταβαίνουσιν εἰς τὰ ἀδύτα καὶ ἀνενέγκασαι ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τῶν βωμῶν· ὧν νομίζουσιν τὸν λαμβάνοντα καὶ τῷ σπόρῳ συγκαταβάλλοντα εὐφορίαν ἔξειν. λέγουσι δὲ καὶ δράκοντας κάτω εἶναι περὶ τὰ χάσματα, οὓς τὰ πολλὰ τῶν βληθέντων κατεσθίειν· διὸ καὶ κρότον γίνεσθαι, ὁπότεν ἀντλῶσιν αἱ γυναῖκες καὶ ὅταν ἀποτιθῶνται πάλιν τὰ πλάσματα ἐκεῖνα, ἵνα ἀναχωρήσωσιν οἱ δράκοντες, οὓς νομίζουσι φρουροὺς τῶν ἀδύτων. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἀρρητοφóρια καλεῖται καὶ ἀγεται τὸν αὐτὸν λόγον ἔχοντα περὶ τῆς τῶν καρπῶν γενέσεως καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σπορᾶς.

16. Porphyrius, de antro Nymph. 14

καὶ χιτῶν γε τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ὁ ἡμφίεσται... οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ὀρφεῖ ἡ Κόρη, ἡπερ' ἐστὶ παντὸς τοῦ σπειρομένου ἑφόρος, ἰστούργοῦσα παραδέδοται, τῶν παλαιῶν καὶ τὸν οὐρανὸν πέπλον εἰρηκότων οἷον θεῶν οὐρανίων περιβλημα.

17. Proclus, in Plat. Tim. 41b-c (III 223.3-9 Diehl)

καὶ διὰ ταῦτα ἄρα Ὀρφεὺς τὴν τῶν μεριστῶν ζωοποιὸν αἰτίαν ἄνω μένουσαν καὶ ὑφαίνουσαν τὸν διάκοσμον τῶν οὐρανίων νύμφην τε εἶναι φησιν ὡς ἄχραντον καὶ ταῦτα τῷ Διὶ συναφθεῖσαν καὶ μένειν ἐν οἰκείοις ἡθεσι, προσελθοῦσαν δὲ ἀπὸ τῆς ἐαυτῆς οἰκῶν ἀτελεῖς τε καταλείπειν τοὺς ἰστούς καὶ ἀρπάζεσθαι καὶ ἀναρπασθεῖσαν γαμεῖσθαι καὶ γαμηθεῖσαν γεννᾶν.

18. Tzetzes, Exeges. in Iliad. 26, 18

ἰστὸν ἐποιχομένην ἀτελῇ πόνον ἀνθεμόεντα

19. Proclus, in Plat. Tim. 23d (I 134.26-29 Diehl)

ὁ πέπλος... ὃν ἡ θεὸς ὑφαίνει μετὰ τοῦ πατρός

20. Proclus, in Plat. Cratyl. 387e (22.2-3 Pasquali)

καὶ γὰρ αὕτη καὶ πᾶς αὐτῆς ὁ χορὸς ἄνω μενούσης ὑφαίνειν λέγονται τὸν διάκοσμον τῆς ζωῆς

21. Damascius, In Plat. Parm. 339 (II 200 14 Ruelle)

...ἀπὸ τῆς παρ' Ὀρφεῖ κορικῆς ὑπερκοσμίου πεπλοποιΐας ὀρμηθέντες...

22. Aristoteles, de gener. anim. 734a16-20

ἡ γὰρ τοι ἅμα πάντα γίγνεται τὰ μόρια, οἷον καρδία πνεύμων ἥπαρ ὀφθαλμὸς καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ἡ ἐφεξῆς ὥσπερ ἐν τοῖς καλουμένοις Ὀρφέως ἔπεσιν· ἐκεῖ γὰρ ὁμοίως φησὶ γίγνεσθαι τὸ ζῶον τῇ τοῦ δικτύου πλοκῇ.

23. Clemens Alexandrinus, Strom. 5.8.49.3

τί δ ; οὐχὶ καὶ Επιγένης ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀρφέως ποιήσεως τὰ ἰδιάζοντα παρ' Ὀρφεῖ ἐκτιθέμενός φησι «κερκίσι καμπυλόχοισι» τοῖς ἀρότροις μηνύεσθαι, «στήμοσι» δὲ τοῖς ἀύλαξι. «μίτον» δὲ τὸ σπέρμα ἀλληγορεῖσθαι, καὶ «δάκρυα Διός» τὸν ὄμβρον δηλοῦν, «Μοίρας» τε αὖ τὰ μέρη τῆς σελήνης, τριακάδα καὶ πεντεκαίδεκάτην καὶ νομηνίαν· διὸ καὶ «λευκοστόλους» αὐτὰς καλεῖν τὸν Ὀρφέα φωτὸς ούσας μέρη. πάλιν «άνθιον» μὲν τὸ ἔαρ διὰ τὴν φύσιν, «αργίδα» δὲ τὴν νύκτα διὰ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ «Γοργόνιον» τὴν σελήνην διὰ τὸν ἐν αὐτῇ πρόσωπον, «Ἀφροδίτην» τε τὸν καιρὸν καθ' ὃν δεῖ σπεῖρειν λέγεσθαι παρὰ τῷ θεολόγῳ.

24. Hippolytus, Ref. Omn. Haer. 5.8.39-40

λέγουσι δὲ αὐτόν, φησί, Φρύγες καὶ χλοηρὸν στάχυν τεθερισμένον, καὶ μετὰ τοὺς Φρύγας Ἀθηναῖοι μυοῦντες Ἐλευσίνια καὶ ἐπιδεικνύντες τοῖς ἐποπτεύουσι τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ τελειότατον ἐποπτικὸν ἐκεῖ μυστήριον ἐν σιωπῇ τεθερισμένον στάχυν. ὁ δὲ στάχυς οὗτός ἐστι καὶ παρὰ Ἀθηναίοις ὁ παρὰ τοῦ ἀχαρακτήριστου φωστήρ τέλειος μέγας, καθάπερ αὐτὸς ὁ ἱεροφάντης οὐκ ἀποκεκομμένος μὲν, ὡς ὁ Ἄττις, ἐννουχισμένος δὲ διὰ κωνείου καὶ πᾶσαν ἀπηρτημένος τὴν σαρκικὴν γένεσιν, νυκτὸς ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ πολλῷ πυρὶ τελῶν τὰ μεγάλα καὶ ἄρρητα μυστήρια βοᾷ καὶ κέκραγε λέγων· «ἱερὸν ἔτεκε πότνια κοῦρον Βριμῶ Βριμόν», τουτέστιν ἰσχυρὰ ἰσχυρόν.

25. Proclus, in Tim. 40E

ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις ἱεροῖς εἰς μὲν τὸν οὐρανὸν ἀναβλέποντες ἐβόων «ῤε», καταβλέψαντες δὲ εἰς τὴν γῆν τὸ «κύε».

26. Hippolytus, Ref. omn. Haer. 5.7.34

τοῦτο, φησὶν, ἐστὶ τὸ μέγα καὶ ἄρρητόν Ἐλευσινίων μυστήριον «ῤε, κύε».

27. Kleidemos Fr. II Tresp.

Ἦγης Ἦγου· ἐπίθετον Διονύσου, ὡς Κλειδημος· ἐπειδὴ, φησιν, ἐπιτελοῦμεν τὰς θυσίας αὐτῷ, καθ' ὃν ὁ θεὸς ῤει χρόνον.

28. Anecdota Graeca, Studemund 1886 p. 268

Ἐπίθετα Διονύσου ...ῤγης, ῤου, ῤις, ῤιος. ὅτε οὖν ἐπιφέρεται καὶ τὸ Ἄττις, ἰ. ἐστὶ δὲ ῤμνος τῷ Διονύσῳ ἀδόμενος.

29. Demosthenes, De corona, 18, 259-60

... καὶ ἐπορχούμενος «ῥῆς ἄττης ἄττης ῥῆς»,...

30. Anecdota Graeca, Bekker I 207.25

Ἄττης ῥῆς... οἱ δὲ φασὶ μυστικὰ εἶναι ἐπιφθέγματα.

31 Tertullianus, adv. Valentinianos 1.1-3

...et illa Eleusinia ...quod tacent, pudor est... adtente custoditur quod tarde invenitur. ceterum tota in adytis divinitas, tota suspiria epoptarum, totum signaculum linguae simulacrum membri virilis revelatur...

32. Papyrus Tebtunis 20, col. I 18-31

18 λόγοι Ἡρ]ακλέους μῆ'εωμέ-

νου τελεῖσθαι τὰ Ελευσίνια

...

31]τὴν Κόρην εἶδον

33. Apollodorus FGrHist. 244F 110b

φησὶ <δ> Ἀπολλόδωρος Ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς Κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον.

34. Clementine Homiliae 6.9.5

λαμβάνουσι δὲ καὶ... Δήμητρα εἰς γῆν, Κόρην εἰς σπέρματα...

35. Eubulus, Orthannes, Fr.75.10 PCGr vol. V p. 234

...μεγαμένη δὲ Δήμητρος κόρη

36. Antiphanes, Aphrodisius, Fr. 55.8-9 PCGr vol. II p. 339

.....ἐγκαθειμένον

εἰς πλατὺ στέγαστρον αἰγνῆς παρθένου Διοῦς κόρης.

37. Matro, SH 534.116-7

ὥς δ' ἶδον ξανθὸν γλυκερὸν μέγαν' ἐγκυκλον, ἄνδρες,
Δήμητρος παῖδ' ὀπτὸν ἐπεισελθόντα πλακοῦντα

38. Antiphanes, Agroikos, Fr. 1.2-3 PCGr vol. II p. 314

αἶρω ποθεινὴν μᾶζαν, ἣν φερέσβιος
Δηὼ βροτοῖσι χάρμα δωρεῖται φίλον

39. Varro (in August, de civ. Dei, 7.20)

De quibus (the Eleusinia) iste nihil interpretatur, nisi quod adinet ad frumentum quod Ceres invenit et ad Proserpinam quam rapiente Orco perdidit; et hanc ipsam dicit significare fecunditatem seminum... quod filiam Cereris, i.e. ipsam fecunditatem, quae a proserpendo Proserpina dicta esset...